

Chvojka, Ondřej

Geografické vymezení studované oblasti

In: Chvojka, Ondřej. *Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové*. Měřínský, Zdeněk (editor); Klápště, Jan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 23-35

ISBN 9788021049215

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127530>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3. GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ STUDOVANÉ OBLASTI

3.1 Přírozená definice jihočeského regionu

Geografické vymezení pojmu „jižní Čechy“ bylo již autorem publikováno na jiných místech (např. *Chvojka 2001a*, 15; *týž 2001b*, 45; *Hrubý – Chvojka 2002*, 583), v následujícím textu proto pouze ve stručnosti zopakujeme nejzákladnější charakteristiku tohoto území. Je přitom nasnadě, že přírozené vymezení jižních Čech zdaleka neodpovídá Jihočeskému kraji ve smyslu současného správního rozdělení České republiky, ale respektuje zejména geomorfologické a hydrologické poměry.

Z **geomorfologického** hlediska lze jižní Čechy jasně vymezit zejména na jihu a východě, kde přírozenou hranici tvoří horské masívy Šumavy (s vrcholy přesahujícími 1300 m n. m.), Novohradských hor (s kótami přes 1000 m n. m.) a Českomoravské vrchoviny (vrcholy v západní části kolem 700 m n. m.). Jižní vymezení jihočeského regionu tak můžeme ztotožnit s průběhem dnešní státní hranice, východní okraj tvoří západní výběžky masívu Českomoravské vrchoviny. Méně výrazné je však z orografického hlediska vymezení regionu na severu a severozápadě, kde se nachází Středočeská pahorkatina s jednotvárným pahorkatinným reliéfem a mírně zvlněným povrchem ve výšce 500–600 m n. m. – přírozenou hranici jihočeského regionu zde tak vytvářejí jednak jižní výběžky Brd a zejména povodí několika toků a na ně vázané osídlení, jak bude vysvětleno dále. Vlastní jižní Čechy pak zahrnují několik geomorfologických celků: centrální oblasti zaujímají obě jihočeské pánve – Česko-budějovická a Třeboňská, oddělené od sebe Lišovským prahem; v jižních částech regionu se nachází Šumavské a Novohradské podhůří, dělené každé do několika podcelků (např. Bavorovská pahorkatina nebo vrchoviny Prácheňská, Prachatická a Krumlovská); na severu je pak vyčleněno několik podcelků zmíněné Středočeské pahorkatiny (např. Mehelník, Táborská či Zvíkovská plošina, pahorkatina Blatenská, Krásnohorská, Horažďovická aj.; *Švec – Nekovář – Vojtěch 1967a*, 24–40; *Chábera a kol. 1985*, 9–36).

Pro pravěké osídlení byly neméně důležité **hydrologické** poměry. Struktura říční soustavy je v jižních Čechách sjednocená a symetrická se stromovým uspořádáním přítoků k Vltavě jako centrální hydrologické ose kraje a jediné řeky II. řádu v jižních Čechách (*Hydrologické poměry ČSSR 1965*, 5). Pouze jihovýchodní výběžek bývalého Jihočeského kraje, který však již náleží do jihomoravského sídelního prostoru, patří do povodí Dyje. Do povodí Vltavy také nepatří drobná oblast na Šumavě, která náleží k povodí levostranných dunajských přítoků (*Chábera a kol. 1985*, 167). Celé území regionu s pravěkým osídlením tak spadá do povodí Vltavy, mající v jižních Čechách řadu důležitých přítoků, na něž se zmíněné pravěké osídlení zpravidla vázalo. Z pravostranných vltavských přítoků jsou nejdůležitější řeky Malše (s přítoky Černou, Stropnicí aj.) a Lužnice (s přítoky Nežárkou, Smutnou aj.). Nejdůležitějším

levostranným přítokem Vltavy je Otava (s přítoky Volyňkou, Blanicí či Lomnicí), dalšími vltavskými levostrannými přítoky jsou pak v jižních Čechách již jen potoky (Polečnice, Křemžský potok aj.). Současné rybníky a umělé vodní nádrže, kterými je náš region všeobecně proslaven, nemají ovšem pro poznání pravěkého osídlení žádný význam. V Třeboňské pánvi se nacházejí rozsáhlá rašeliniště, která zde vznikla vlivem malého spádu řek, nedostatečného odvodňování a nepropustného podloží (*Švec – Nekovář – Vojtěch 1967a*, 34) a která představují pravděpodobně hlavní faktor absence osídlení doby bronzové v tomto prostoru. Můžeme tak shrnout, že přírozená definice jihočeského regionu po stránce hydrologické je vymezena povodím řeky Vltavy s otevřeným přechodem pouze na severu, kde Vltava pokračuje (dnešní Orlickou přehradou) na Příbramsko.

Po stránce **geologické** tvoří jižní Čechy součást Českého masívu, jehož nejstarší a nejpevnější část představuje oblast moldanubika, do něhož patří celá jižní část Čech (*Svoboda a kol. 1964*, 11–21). Vedle moldanubika se pak zde uplatňuje středočeský pluton a mladé pokryvné jednotky (*Švec – Nekovář – Vojtěch 1967a*, 8). Podle odkryté geologické mapy (*Kodým a kol. 1967*) tvoří většinu jihočeského území cordieritické a perlové ruly, méně pak granulity a granulitové ruly, biotitické pararuly aj. Takřka celá plocha obou jihočeských pánví je pokryta sladkovodními sedimenty. Z četných **nerostných surovin**, jejichž ložiska se nacházejí v jižních Čechách, lze jmenovat především pro pravěké osídlení důležité zlato a tuhu. Zlato se v jižních Čechách vyskytuje jednak ve formě primárních hlubinných ložisek a jednak v podobě sekundárních říčních náplav. Zatímco hlubinná těžba zlata z primárních ložisek je u nás až záležitostí vrcholně středověkou a pozdější (v jižních Čechách zejména v Píseckých horách), můžeme pro pravěk předpokládat využití zlata z říčních náplav, zejména v povodí Otavy, Blanicce, Volyňky, Skalice, Lomnice aj. (*Kudrnáč 1971*; *týž 1976*; *týž 1982*). Tuha se nachází v řadě ložisek po celých jižních Čechách a na mnoha místech je dodnes (resp. donedávna byla) těžena (*Oswald 1959*, 35–39; *Chvojka 1999a*). Z dalších v době bronzové využitelných nerostných surovin lze v jižních Čechách ještě zmínit cihlářské jíly z okolí Jehnědna, Čičenic, Vodňan, Zlivi, Borovan aj. (*Chábera 1982*, 105–111; *Chábera a kol. 1985*, 86–89) nebo rovněž k výrobě keramiky vhodný kaolinit, jehož ložiska jsou známá zejména severně od Českých Budějovic (*Oswald 1959*, 57).

Pedologické poměry v jižních Čechách jsou poměrně jednotné. Nejrozšířenější jsou zde hnědé půdy, které se vyskytují především v pahorkatinách a vrchovinách. Složení humusu bývá obvykle méně kvalitní, vhodné jsou pro pěstování méně náročných obilovin. V jižních Čechách je nejvíce zastoupena hnědá půda kyselá, v Šumavském a Novohradském podhůří a na Českomoravské vrchovině se uplatňují hnědé půdy silně kyselé, v pásech podél hlavních vodních toků je hnědá půda

typická, která je z těchto druhů nejurodnější. V obou jihočeských pánvích dominují pseudogleje, které však mají nízkou zemědělskou kvalitu a vyžadují radikální úpravu vodního režimu odvodněním. Z dalších druhů půd se v jižních Čechách vyskytují illimerizované půdy (Bechyňsko, Táborsko), nivní půdy (centrální část Českobudějovické pánve), rašeliništní půdy (Šumava, Třeboňská pánev), rendziny (ostrůvky na Strakonicku a Českokrumlovsku) a v horských oblastech podzoly (Tomášek 1995).

Po stránce **klimatické** lze jižní Čechy rozdělit na několik oblastí. Nejvyšší průměrné roční teploty (7,5 °C) mají obě jihočeské pánve, oblast při soutoku Vltavy s Lužnicí a dolní tok Blanice po soutok s Otavou (Švec – Nekovár – Vojtěch 1967b, 6; Chábera a kol. 1985, 125–126). Velmi příznivé teploty panují též v Pootaví obecně, chladnější počasí je na Táborsku, v Šumavském a Novohradském podhůří a v západní části Českomoravské vrchoviny. Klimaticky nejméně vhodné podmínky (roční průměr pod +3 °C) mají pochopitelně jihočeská pohoří (Atlas podnebí ČSR 1958, mapa I–5). Pro osídlení mají velký význam též **srážkové** poměry. Roční množství srážek v jižních Čechách se zvyšuje směrem od severu k jihu a kolísá mezi 480 a 1440 mm. Nejsušší oblastí jižních Čech je Písecko, Strakonicko a okolí Milevska (do 550 mm srážek ročně), naopak nejvlhčí je Šumava (přes 1000 mm; Atlas podnebí ČSR 1958, mapa III-13; Švec – Nekovár – Vojtěch 1967b, 13; Chábera a kol. 1985, 142).

Z hlediska **vegetačních** poměrů náleží naprostá většina jihočeských sídelních mikroregionů do pásu acidofilních doubrav, které indikují méně kvalitní půdy, avšak s možností provozování obilnářského hospodářství (Mikyška a kol. 1968, 72–73). Úzké oblasti zejména v údolích hlavních vodních toků spadají do vegetačního pásma dubohabrových hájů, tj. převážně smíšených listnatých lesů, které jsou typické pro úrodnější oblasti. V jižních Čechách však mají charakter lokálně změněných společenstev, který je způsobený méně příznivým stavem podkladu a klimatickým zdrsněním (Mikyška a kol. 1968, 41). Zejména v nížinných oblastech a v inundacích v Českobudějovické pánvi, při dolní Blanici i v Pootaví jsou rozšířené luhy a olšiny, které však bývají často zamokřené, a tudíž ne zcela vhodné pro hospodářské využití. S jinými vegetačními společenstvy se v tradičních jihočeských sídelních zónách setkáme jen výjimečně a rovněž naprostá většina jihočeských lokalit mladší a pozdní doby bronzové je vázána na některé z uvedených tří vegetačních pásem.

Celkově lze shrnout, že jižní Čechy tvoří víceméně uzavřený region, který lze poměrně přesně přirozeně definovat. Poněkud sporné zůstává pouze jeho vymezení na západě, kde je však přesně určen hranicí pravěkého osídlení v horním Pootaví (vůči západočeskému sídelnímu areálu zde zůstává volný neosídlený pás – srov. Hůrková 1996a, 85 – Fig. 2, 89 – Fig. 4), a především na severu, kde pozvolna přechází do středočeské oblasti. Zde je při vymezování sledované oblasti nutné postupovat individuálně, podle osídlení v té které pravěké epoše. Pro mladší a pozdní dobu bronzovou je možné vést hranici přibližně mezi dnešním městem Břežnicí a hradištěm Voltýřov I (viz Smejtek 1987b, příloha 1). Podle současného administrativního uspořádání tak jihočeský region zahrnuje celý dnešní Jihočeský kraj kromě Dačicka a Slavonicka a navíc východní část okresu Klatovy (Horažďovicko) a nejjihnější část okresu Příbram (Břežnicko) (obr. 1–2).

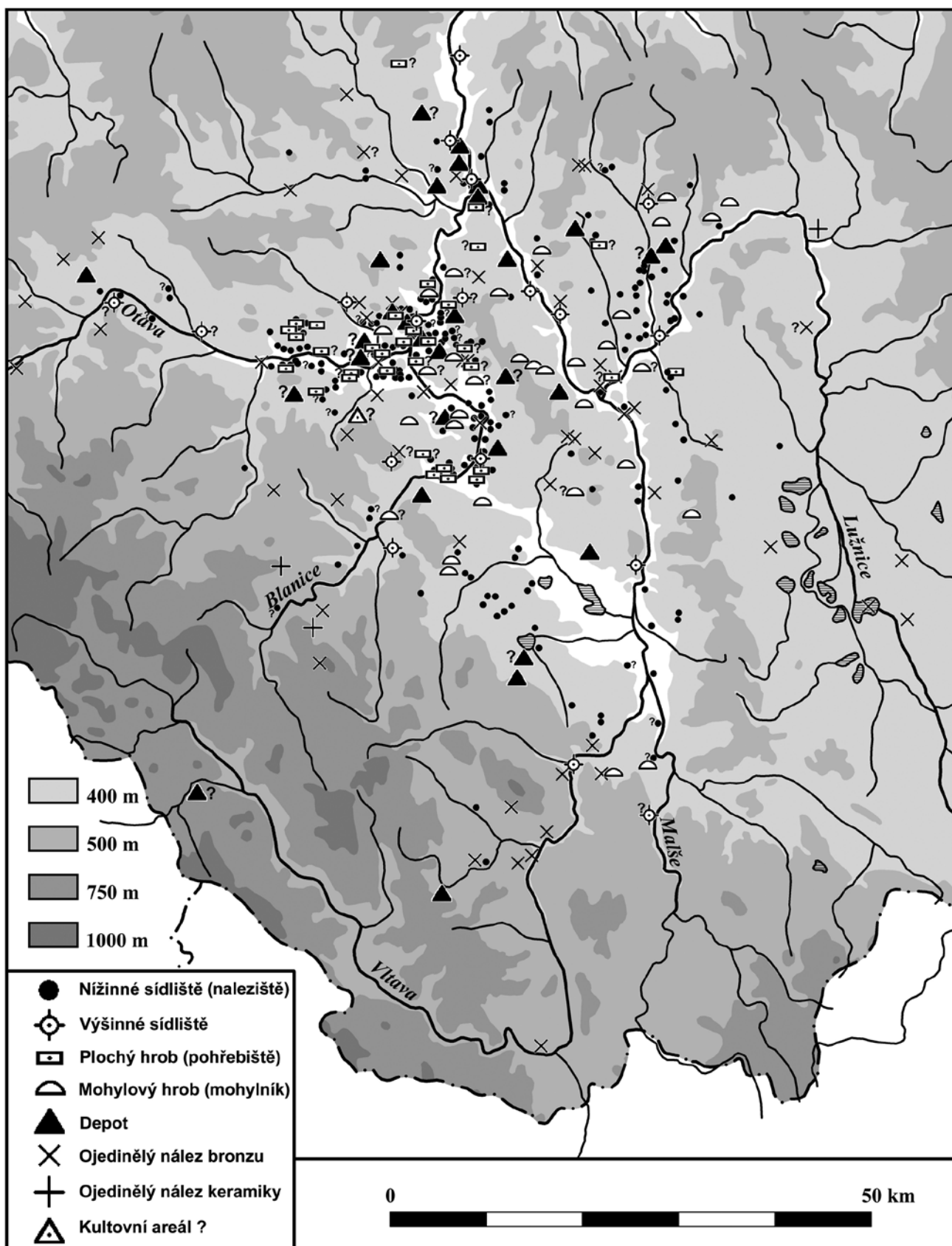
3.2 Přirozená definice sídelních mikroregionů v jižních Čechách

Pro lepší postižení vzájemných prostorových vztahů mezi lokalitami mladší a pozdní doby bronzové i pro snadnější porovnání případných rozdílů v hmotné náplni bylo v jihočeském regionu definováno celkem šest hlavních sídelních mikroregionů. Rozhodujícím vymežujícím kritériem těchto oblastí byl vedle přirozené charakteristiky i rozsah osídlení – z tohoto důvodu zahrnují některé z těchto mikroregionů i několik přirozených geomorfologických či hydrologických celků, a nebo naopak jen patřičnou část přirozeného celku. Nelze tedy uvedené oblasti považovat za ideálně stanovené mikroregiony ve vlastním slova smyslu (ovšem obecná definice mikroregionu je značně neustálená – viz např. Smrž 1987, 602–603; Kuna a kol. 2004, 465), ale za částečně účelově vytvořené oblasti podmíněné současným stavem pramenného fondu.

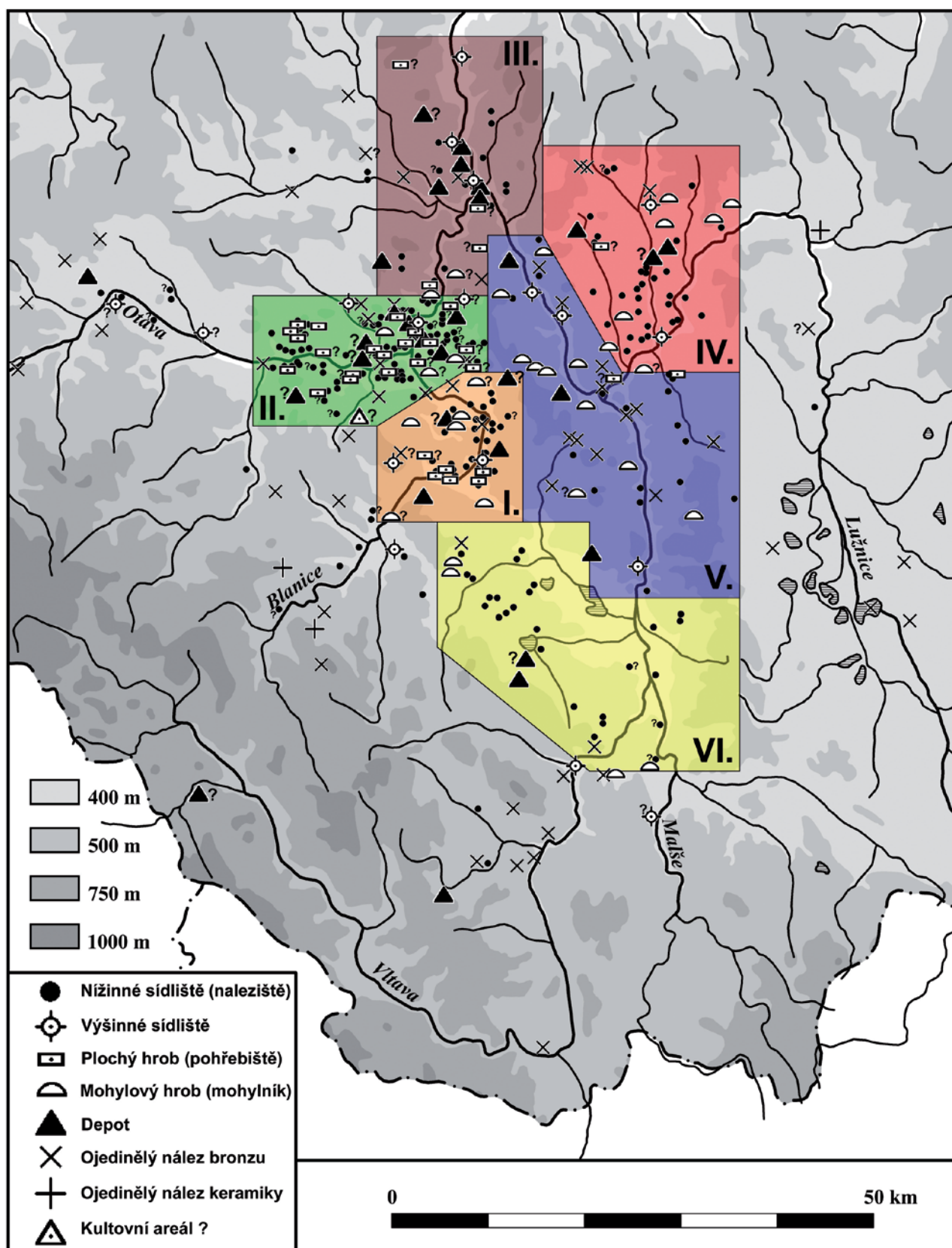
Protože v dalším textu bude velmi často užíváno některých prostorových termínů, shrňme zde jejich základní definici používanou v této práci:

- **Region:** přirozeně definované území v rámci Čech, sídelně-geograficky jasně vymezené vůči sousedním regionům. V tomto smyslu lze tak definovat např. region jihočeský, západočeský, region středního Povltaví (Příbramsko a Sedlčansko) apod.
- **Mikroregion:** menší oblast v rámci určitého regionu, definovaná zejména na základě koncentrace osídlení a respektující v základním schématu přirozené geomorfologické či hydrologické poměry.
- **Sídelní areál:** určitá oblast v rámci mikroregionu s výraznou koncentrací (sídelních) lokalit s jasnou vzájemnou vazbou. Příkladem je sídelní areál v blízkém okolí výšinného sídliště Milenovice I (obr. 14; srov. Fröhlich – Chvojka 2001), Mříč I (Chvojka 2004d) nebo v okolí výšinné lokality Bechyně I (srov. Chvojka – Mílitký 2004).
- **Okrajová sídelní zóna:** okrajové území jihočeského regionu bez stabilnějšího osídlení, které nelze přesněji prostorově vymezit jako v případě mikroregionů.
- **Lokalita:** prostorově přesně vymezené a interpretačně vyhodnocené seskupení terénních objektů a artefaktů.
- **Naleziště:** zatím nevyhodnocené seskupení terénních objektů či artefaktů, zpravidla charakteru povrchového sběru (interpretačně pak označeno jako „neurčená aktivita“).

Na základě uvedené základní definice tak bylo v jihočeském regionu vyčleněno šest hlavních sídelních mikroregionů, v nichž je dnes evidováno celkem 338 lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí, což představuje plných 86 % všech mladobronzových a pozdně bronzových lokalit a nalezišť regionu. Jedná se o nejurodnější a klimaticky i srážkově nejpříhodnější oblasti jižních Čech při hlavních vodních tocích: mikroregion dolního toku Blanice, středního a dolního toku Otavy, mikroregion při soutoku Otavy a Vltavy, při dolní Lužnici, podél řeky Vltavy mezi Českými Budějovicemi a Zvíkovem a mikroregion Českobudějovické pánve. Zbýlých 55 jihočeských lokalit a nalezišť mladší a pozdní doby bronzové náleželo v této době do okrajových sídelních zón jihočeského regionu, které lze dále členit na Českokrumlovsko, Prachaticko, horní Pootaví, severní



Obr. 1. Jižní Čechy v epoše popelnicových polí (BD–HB). Symbolem černého bodu jsou vyznačena rovinná sídliště i blíže neurčené aktivity (neupřesněná naleziště). Kresba O. Chvojka a K. Vávra.



Obr. 2. Jižní Čechy v epoše popelnicových polí s vyznačením hlavních sídelních mikroregionů. I – dolní Blanice, II – pootavský mikroregion, III – zvíkovský mikroregion, IV – dolní Lužnice, V – povltavský mikroregion, VI – Českobudějovická pánev. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

	Mikroregion	Plocha (km ²)		Počet lokalit a nalezišť ¹ BD–HB	
		Σ	%	Σ	%
1	dolní Blanice	188,25	2,4	48	12,2
2	střední a dolní Otava	233,86	3,0	123	31,3
3	Zvíkov	430,14	5,5	34	8,7
4	dolní Lužnice	343,95	4,4	48	12,2
5	Povltaví	511,04	6,5	47	11,9
6	Českobudějovická pánev	579,32	7,4	38	9,7
7A	Českokrumlovsko ¹	1200,00	15,3	10	2,5
7B	Prachaticko	1400,00	17,9	18	4,6
7C	horní Pootaví	900,00	11,5	13	3,3
7D	severní Prácheňsko	550,00	7,0	7	1,8
7E	Třeboňská pánev	1500,00	19,1	7	1,8
CELKEM		7836,56	100	393	100

Tab. 6. Přehled všech jihočeských sídelních mikroregionů a okrajových zón.

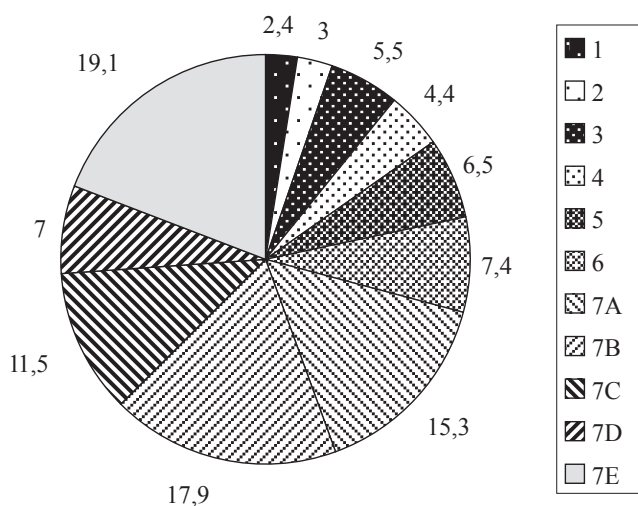
Prácheňsko a Třeboňskou pánev s horním a středním tokem Lužnice. Celkový přehled definovaných mikroregionů přináší tabulka 6 a grafy 4 a 5.

Z uvedené tabulky a grafů vyplývá několik zajímavých skutečností. Všechny hlavní jihočeské sídelní mikroregiony (1–6) zabírají plochu přibližně 2286 km², což představuje pouhých 29,2 % potenciálně osídlené plochy regionu. Velikost okrajových sídelních zón (7A–E) byla určena přibližně na 5550 km², zde je ovšem plošná rozloha stanovena na rozdíl od hlavních sídelních mikroregionů pouze přibližně, a to na základě odhadu potenciálně osídlitelného území. Celková zde uvedená plocha 7836 km² tak představuje zhruba využitelnou krajinu pro pravěké aktivity v jihočeském regionu, a nezahrnuje tedy úplně celou plochu jižních Čech (nezahrnuty byly např. vrcholové partie Šumavy a Novohradských hor a celá Českomoravská vrchovina). Za pozornost také stojí, že např. téměř třetina všech

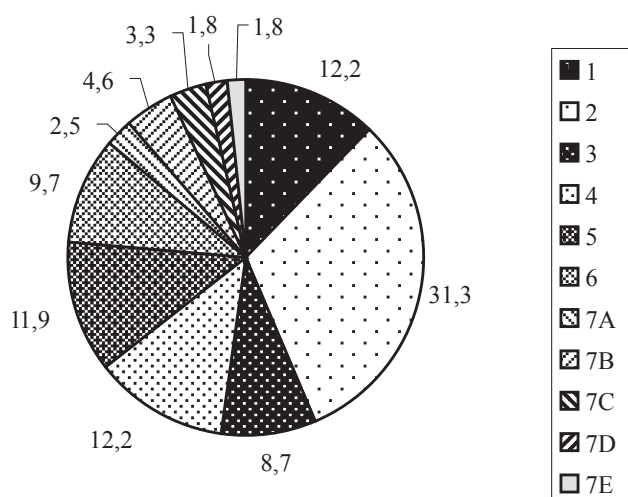
jihočeských lokalit epochy popelnicových polí spadá do potavského mikroregionu, tj. do 3 % využitelné plochy regionu. Naopak 70,8 % obyvatelné plochy regionu připadá na okrajové zóny, tj. na pouhých 14 % lokalit (nalezišť) tohoto období.

3.2.1 Mikroregion dolní Blanice

Jednou z oblastí největší koncentrace lokalit sledovaného období je mikroregion dolního toku Blanice, tj. širší okolí dnešních měst Vodňany a Protivín (obr. 3). Podrobná charakteristika přírodních poměrů oblasti byla již publikována na jiném místě (Fröhlich – Michálek 1989, 7–8), zde se proto omezíme pouze na stručné shrnutí. Osu mikroregionu tvoří řeka Blanice, vodní tok III. řádu a nejdelší pravostranný přítok Otavy (Chábera a kol. 1985, 177). Od Vodňan až po soutok u Putimi má umělé koryto, původní řečiště je však místy ponecháno jako inundační území.

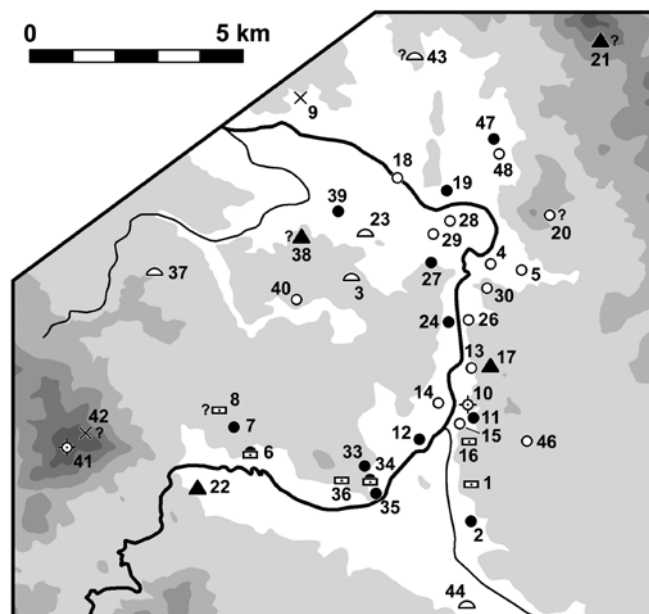


Graf 4. Srovnání plošné rozlohy (v procentech) jednotlivých jihočeských sídelních mikroregionů a okrajových zón (1–7E).



Graf 5. Srovnání počtu lokalit a nalezišť (v procentech) v jednotlivých jihočeských sídelních mikroregionech a okrajových zónách (1–7E).

1 Plošná rozloha okrajových území byla stanovena pouze orientačně, neboť tato území nejsou v práci definována přesnými hranicemi.



Obr. 3. Mikroregion dolní Blаницe v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (blíže nekategorizovaná naleziště). Čísla lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

Druhým významnějším vodním tokem ve sledované oblasti je Radomilický potok, který se u Milenovic vlévá do Blаницe. Na jeho středním toku, v okolí Záblatička a Strpí, se nacházejí rýžovnícké sejpy (Michálek – Fröhlich 1979, 62; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 92). Hydrologickou situaci doplňují malé, většinou bezejmenné potůčky, jejichž dnešní průběh i počet ovšem nemusí odpovídat původním pravěkým poměrům.

Mikroregion se nachází v severozápadní části Českobudějovické pánve, na pomezí dvou geomorfologických podcelků – Blatské pánve (Vodňanské pánve) a Putimské pánve. Na východě je oblast ohraničena výběžky málo zvýšené a téměř zcela odlesněné Chvalešovické pahorkatiny (nejvyšší vrch: Čičenice – 449 m), na jejíž výběžcích a úpatích je situována řada lokalit mikroregionu. Na severovýchodě sem zasahují Písecké hory, které oddělují tento i pootavský mikroregion od údolí Vltavy. Na opačném, jihozápadním konci mikroregionu se nachází okraj Bavorovské vrchoviny, náležející již do Šumavského podhůří. Nejvýraznějším, zdaleka viditelným vrchem je zde Hrad (667 m), na jehož podvrcholu se nachází známé hradiště Skočice I (Chábera a kol. 1985, 16, 25–26).

Po stránce geologické zaujímají většinu mikroregionu dolního toku Blаницe sedimenty mydlovarského souvrství (Chábera a kol. 1985, 58). V dané oblasti je doloženo několik ložisek nerostných surovin, jako např. pegmatity v okolí Protivína (např. andalusit, černý turmalín a muskovit), rutil, zirkon a monazit u Krašlovic aj. (Chábera 1982, 123–124; Chábera a kol. 1985, 71, 80). Cihlářské jily se nacházejí v okolí Čičenic a Vodňan, lignit u Čičenic, Radčic a Chvaletic, vápenec u Vodňan aj. (Oswald 1959, 105, 122; Chábera 1982, 124; Chábera a kol. 1985, 98, 101). Ze zvláště významných surovin je třeba uvést zlato, které bylo v této oblasti ve středověku rýžováno (Kudrnáč 1990, 435 – obr. 1, 438), přičemž se uvažuje o jeho získávání již ve starší době bronzové (Těšínov u Protivína: Hájek 1954, 182; Beneš 1978a, 57).

Pedologické poměry jsou ovlivněny řekou Blаницí, jejíž náplavy vytvořily v široké nivě úrodnou půdu. V této souvislosti je zajímavé svědectví písemných pramenů, podle nichž byl v 19. století dvůr v obci Milenovice (v jejímž katastru je jedna z největších koncentrací mladobronzových a pozdně bronzových lokalit mikroregionu – obr. 14) nejlepší ze všech jihočeských schwarzenberských dvorů (Kolařová 1998, 133–134). Na západě zasahuje do mikroregionu pás oglejených půd, které jsou hospodářsky poměrně nepříznivé, na východě je oblast hnědých půd nasycených a kyselých, které jsou nejrozšířenějším půdním typem v jižních Čechách (Chábera a kol. 1985, 198–210). V pásu mezi Vodňany a Protivínem, zejména podél levého břehu Blаницe, se vyskytují sprašové hlíny, vyhledávané již od neolitu (Kodym a kol. 1967).

Oblast dolního toku Blаницe náleží k nejteplejším místům v jižních Čechách s průměrnou roční teplotou 7,5 °C i vyšší, zatímco z hlediska srážkových poměrů patří mikroregion s méně než 600 mm ročně k nejsušším (Chábera a kol. 1985, 126, 142). Z hlediska geobotanického (Mikyška a kol. 1968) patří celá niva řeky do pásu luhů a olšin, vyšší polohy náležejí dubohabrovým hájům.

Na základě uvedené přirozené charakteristiky a s přihlédnutím k rozsahu osídlení můžeme mikroregion dolního toku Blаницe definovat jako téměř pravidelný čtverec o délce strany maximálně 15 km, který je pouze na severozápadě oříznut, neboť zde na něj přirozeně navazuje další významný mikroregion středního a dolního toku Otavy. Celková plocha mikroregionu dolní Blаницe tak činí 188,25 km² a je v něm evidováno celkem 48 lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí (obr. 3).

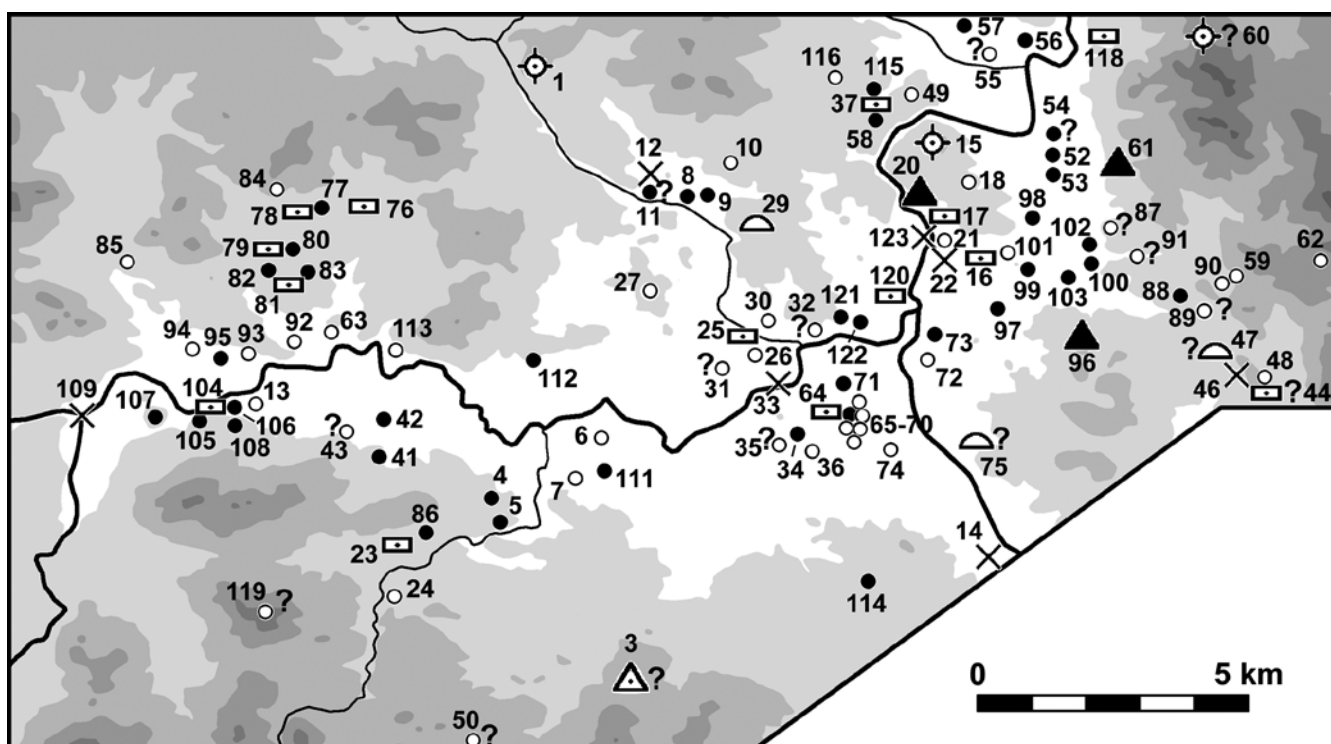
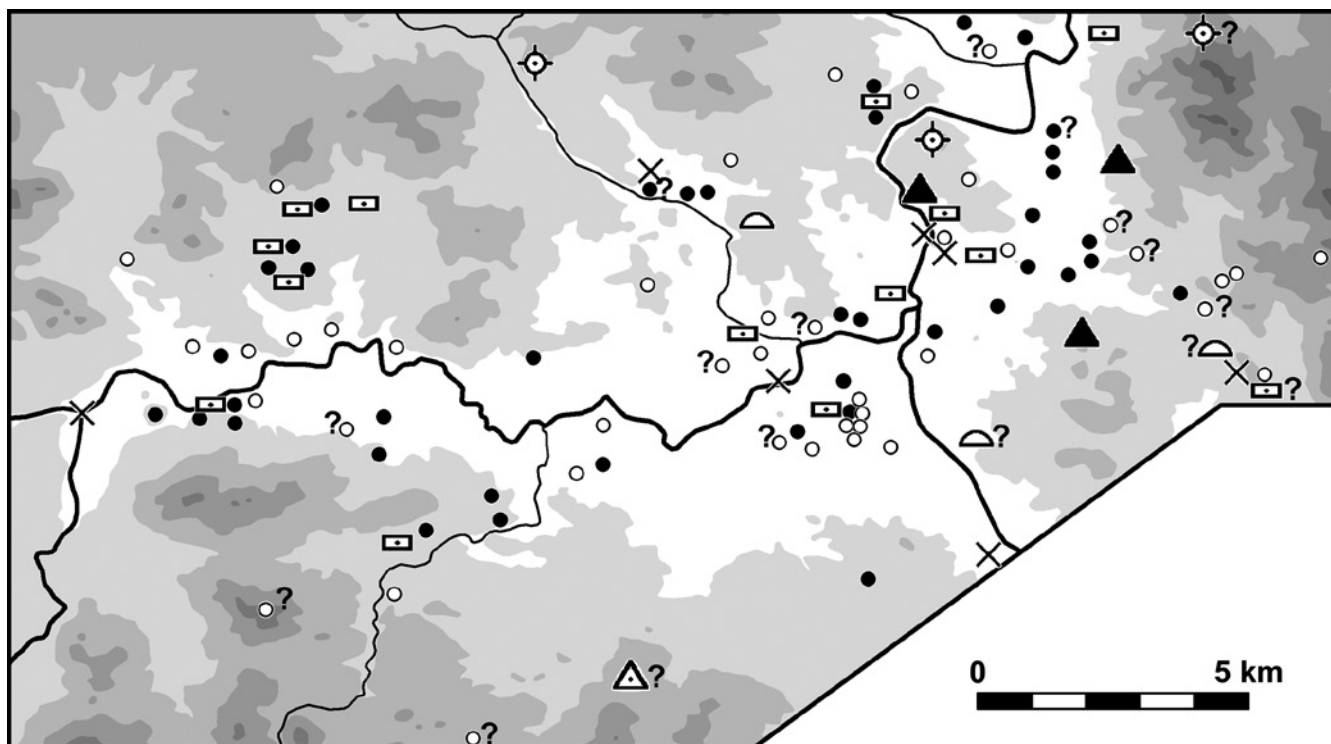
3.2.2 Pootavský mikroregion

Mikroregion středního a dolního toku řeky Otavy byl přesně vymezen v autorově diplomové práci (srov. Chvojka 1999a, 23–24; *tyž* 2001a, 15–17), a nemá proto smysl zde tuto definici opakovat. Oblast zaujímá plošný rozsah 233,86 km² a vzhledem ke svým dnes evidovaným 123 lokalitám a nalezištím představuje jednoznačně nejintenzivněji osídlený mikroregion celých jižních Čech (obr. 4).

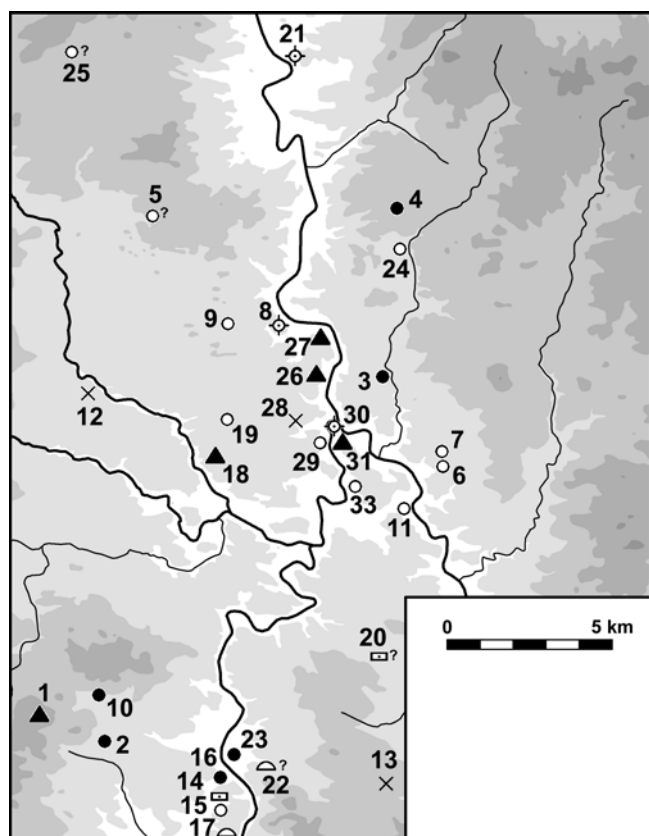
3.2.3 Zvíkovský mikroregion

Jedním z uzlových bodů jihočeského regionu je soutok dvou hlavních vodních toků oblasti: Vltavy a Otavy. Přímo v tomto místě se nachází významné pravěké polykulturní hradiště a středověký hrad Zvíkov (→ Zvíkovské Podhradí I) a v jeho blízkém okolí několik lokalit z mladší i pozdní doby bronzové. Z tohoto důvodu zde byl vymezen nejsevernější jihočeský sídelní mikroregion, jehož osami jsou poslední část dolního toku Otavy zhruba na sever od Topělce, část středního toku Vltavy a na západě dolní toky řek Skalice a Lomnice. Mimoto protéká zvíkovským mikroregionem i několik menších potoků tvořících přítoky uvedených řek.

Z hlediska geomorfologického lze mikroregion vymežit na východě svahy Milevské pahorkatiny, na jihu od Zvíkova a západně od Vltavy se pak táhne Zvíkovská pahorkatina. Oba zmíněné orografické celky náležejí do soustavy Písecké pahorkatiny, přičemž oba se vyznačují poměrně plochým reliéfem s průměrnou nadmořskou výškou mezi 400 a 450 m, rozřezaným hlubokými údolními vltavských přítoků na několik plošin.



Obr. 4. Pootavský mikroregion v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (blíže nekategorizovaná naleziště). Čísla lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.



Obr. 5. Zvíkovský mikroregion v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (bližší nekategorizovaná naleziště). Číslo lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

Nejvyšší vrcholy obou pahorkatin přesahují výšku 500 m n. m. (v Milevské pahorkatině Chlum u Velké – 551 m n. m., ve Zvíkovské pahorkatině Svatonický vrch – 517 m n. m.). Jihozápadní hranici mikroregionu tvoří okraj Radomyšlské pahorkatiny s nejvyšším vrchem Kosejřín u Bošovic (517 m n. m.), pro nás významným jako místo deponování hromadného nálezu (→ Bošovice I). Na západě a severozápadě je pak zvíkovský mikroregion vymezen svahy Mirovické vrchoviny, jejíž nejvyšší vrcholy přesahující 600 m n. m. (Ptěč – 633 m n. m.) se však nacházejí již mimo sledovaný mikroregion. Nejvyšším bodem Mirovické vrchoviny v této oblasti je Holý vrch u Letů s nadmořskou výškou 541 m (Chábera a kol. 1985, 22–24).

Z geologického hlediska je podloží většiny zvíkovského mikroregionu tvořeno granity, granodiority a syenity. V mikroregionu se nachází také několik významných ložisek nerostných surovin, především zlata a tuhy. O získávání zlata z říčních náplav zejména Skalice a Lomnice svědčí množství rýžovníckých sejpů podél těchto toků, z nichž některé zasahují i do našeho mikroregionu (Kudrnáč 1990, 435 – obr. 1; Lehrberger a kol. 1997, 372, Beilage 3). Důležitým prvkem pro dobu bronzovou byla nepochybně také tuha, jejíž velké ložisko se nachází u Čížové (Kratochvíl 1957, 293; Oswald 1959, 70). Za zmínku ještě stojí výskyt cihlářských hlín v okolí Letů u Písku (Chábera a kol. 1985, 97).

Většinu plochy zvíkovského mikroregionu pokrývají hnědé půdy nasycené až kyselé, které jsou nejrozšířenějším půdním

typem celého jihočeského regionu. V drobných ostrůvcích jsou zde pak zastoupeny i nekvalitní oglejené půdy (Chábera a kol. 1985, 198–200, 210; Tomášek 1995, mapová příloha). Z klimatického hlediska náleží většina mikroregionu k poměrně teplým oblastem s průměrnou roční teplotou kolem 7,0 °C, vltavské a otavské údolí s průměrnou roční teplotou 7,5 °C pak patří k nejteplejším místům kraje (Chábera a kol. 1985, 126). Naopak srážkové poměry jsou v této oblasti jedny z nejnižších v celých jižních Čechách, většina mikroregionu má roční srážkový úhrn nižší než 600 mm, na Mirovicku a Miroticku při západní hranici mikroregionu jsou dokonce uváděny nejnižší roční hodnoty celých jižních Čech – v průměru jen 480 mm srážek (Chábera a kol. 1985, 141–142). Vegetační poměry Zvíkovska odpovídají jiným jihočeským sídelním mikroregionům: v pásu podél toku Vltavy a Otavy se vyskytují zejména dubohabrové háje, většinu plochy mikroregionu pak zaujímají acidofilní doubravy. V několika ojedinělých ostrůvcích se nacházejí luhy a olšiny, na skalních svazích u Otavy i Vltavy nalezneme i šipákové doubravy a skalní lesostepi (Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000).

Zvíkovský mikroregion tak můžeme definovat jako obdélník o rozměrech 25 x 19,5 km a ploše 430,14 km², který je pouze na jihovýchodě vykrojen – zde volně přechází do povltavského mikroregionu (obr. 5). Většina z 34 mladobronzových a pozdně bronzových lokalit mikroregionu je přímo vázána k uzlovému bodu oblasti – Zvíkovu. Menší sídelní areál lze vyčlenit při jihozápadní hranici mikroregionu v okolí Bošovic, Čížové a Topělece, který stojí na rozhraní k pootavskému mikroregionu.² Oblast tvoří nejsevernější jihočeský sídelní mikroregion epochy popelnicových polí a měla nepochybně významné místo ve zprostředkování kontaktů mezi jižněji položenými jihočeskými oblastmi a regionem Příbramska a Sedlčanska na severu.

3.2.4 Mikroregion dolní Lužnice

Čtvrtým hlavním sídelním mikroregionem jihočeského regionu v epoše popelnicových polí je oblast při dolním toku řeky Lužnice zhruba mezi Milevskem na severu, Tábořem na východě a Bečyní na jihu (obr. 6). Hlavní osou mikroregionu je dolní tok Lužnice, většina lokalit je však přímo vázána spíše na její pravostranné přítoky, z nichž nejvýznamnější je bezesporu říčka Smutná a pak Borovanský (též Bílinský) potok. Soutok Borovanského potoka a Lužnice tvoří jihozápadní okraj mikroregionu, samotný soutok Lužnice a Vltavy již náleží do samostatného povltavského mikroregionu.

Z hlediska geomorfologického se jedná o mírně zvlhnutou krajinu tzv. Bechyňské pahorkatiny v jižní části mikroregionu a Milevské pahorkatiny na severu, obě tvoří součást celku Tábořské pahorkatiny, proříznuté hlubokými údolními uvedených vodních toků. Severovýchodní hranici mikroregionu tvoří výběžky Jistebnické vrchoviny s vrcholy přesahujícími většinou výrazně 500 m n. m. (Bečov u Milevska – 586 m n. m.). Jedním z nejnižších výběžků tohoto geomorfologického útvaru je i vrch Chlum u Sepekova (540 m n. m.), na němž se nachází výšinná

2 Z hlediska přirozeného vymezení by tyto lokality ještě náležely do pootavského mikroregionu, protože je však v této práci respektována definice pootavského mikroregionu, použitá v autorově diplomové práci (Chvojka 1999a), byly zmíněné lokality zařazeny již do zvíkovského mikroregionu.

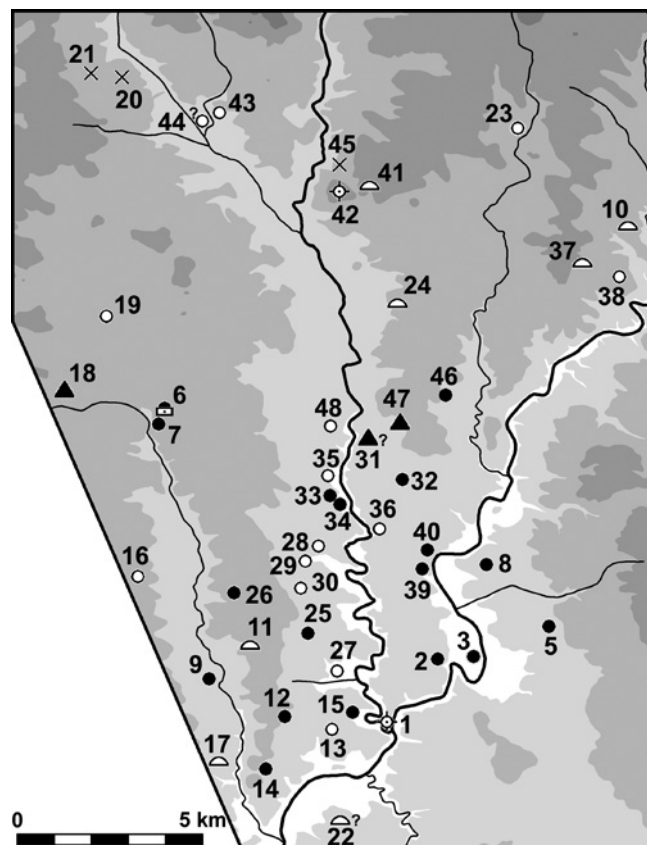
lokalita z mladší doby bronzové (→ Sepekov II). Ve vlastním mikroregionu dolní Lužnice se však průměrné nadmořské výšky pohybují mezi 400 a 450 m n. m., nejnižším bodem (354 m) je hladina Lužnice v místě soutoku s Borovanským (Bílinským) potokem (Chábera a kol. 1985, 22–24).

Mikroregion dolní Lužnice je jedním z nejteplejších území jižních Čech, v němž se průměrné roční teploty pohybují mezi 7,0 a 7,5 °C (Chábera a kol. 1985, 126, 127 – obr. 7). Vlhkostně je naopak tato oblast charakterizována jako podprůměrná, nepřesahující roční srážkový úhrn 600 mm (Chábera a kol. 1985, 143). Velká část sledované oblasti je pokryta lesem, jehož největší souvislé pásmo tvoří poleší Hemera, táhnoucí se v délce asi 5 km mezi Hvožďany a Zběšicemi. Ostatní části Bechyňska i Milevska jsou však poměrně intenzivně zemědělsky využívány – půdní pokryv zde tvoří většinou hnědé půdy, v menší míře i půdy illimerizované a oglejené (Chábera a kol. 1985, 210 – obr. 15). Geologické podloží mikroregionu je tvořeno většinou migmatity, v oblasti Milevska převažují melanokratické granity a syenity. Pro pravěké osídlení významné sprašové hlíny se v mikroregionu vyskytují jednak ve větších plochách zvláště v okolí Bechyně (např. na katastrech Hvožďan, Radčtic, Dražiče, Karlova-Nepomuku aj.: *Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000*: List 22-421 – Bechyně), v severní polovině této oblasti jsou pak doloženy ojedinělé sprašové ostrůvky např. v okolí Braníc, Milevska, Sepekova, Křenovic aj. (*Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000*: List 22-243 – Bernartice). Podíváme-li se ve sledovaném mikroregionu na výskyt nerostných surovin využitelných pravěkým člověkem, můžeme uvést ložiska keramických jííl v okolí Bechyně (Chábera 1982, 26; Novák 2002, 17), vhodných k výrobě keramiky. V okolí Bernartic a Borovan jsou uváděna naleziště grafitu (Oswald 1959, 65, 66; Fröhlich – Čičha 1998; Novák 2002, 33). Další typický jihočeský prvek, zlato, se v námi sledované oblasti vyskytuje pouze v podobě primárních hlubinných ložisek mezi Sepekovem a Opařanami (Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997, 372, 384, Beilage 1; Novák 2002, 214). Z hlediska vegetačních poměrů jsou i v tomto mikroregionu převažující acidofilní doubravy a v údolích vodních toků většinou luhy a olšiny – jinde častější dubohabrové háje jsou zde poměrně vzácné a omezené víceméně jen na úzký pás podél Lužnice. Při severozápadním okraji oblasti ve vrcholových místech Milevské pahorkatiny se setkáme s květnatými a bikovými bučinami (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Mikroregion dolního toku Lužnice tak můžeme definovat jako pravidelný obdélník o rozměrech 22,5 x 17,25 km, který je pouze na jihozápadě seříznut – v těchto místech totiž navazuje na povltavský mikroregion. Jedná se o oblast o rozloze téměř 344 km², zahrnující celkem 48 lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí, z nichž většina je koncentrována při dolním toku říčky Smutné v okolí Bechyně (obr. 6).

3.2.5 Povltavský mikroregion

Centrální část jižních Čech zaujímá prostorově druhý nejrozsáhlejší hlavní mikroregion podél toku řeky Vltavy, který je tomuto toku i okolním sídelním mikroregionům natolik přízpůsoben, že má značně nepravidelný tvar. Již podle názvu je zřejmé, že jeho hlavní osu tvoří tok řeky Vltavy, na nějž je přímo vázána i většina lokalit této oblasti. Na jihu je povltavský mikroregion vymezen začátkem hlubokého vltavského údolí

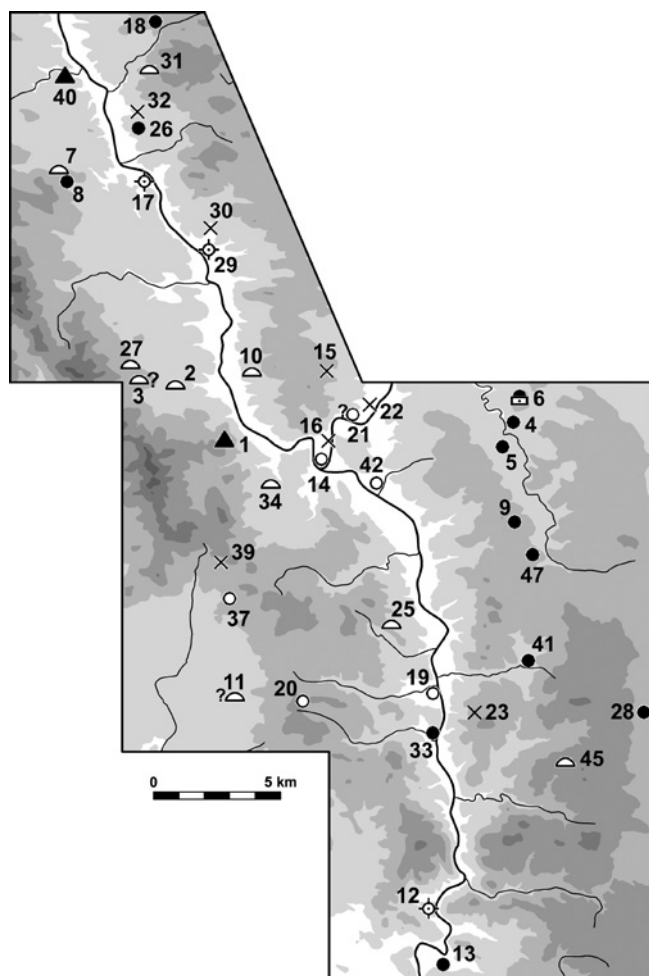


Obr. 6. Mikroregion dolní Lužnice v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (blíže nekategorizovaná naleziště). Čísla lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

u Hluboké nad Vltavou, centrální část oblasti zaujímá Vltavotýnsko, na severu je pak definován až ke styku se zvikovským mikroregionem u Jetetic a Červené. Mimo řeku Vltavu se zde nacházejí početné drobné potoky, z nichž pro osídlení významnější je Židova strouha na východě mikroregionu.

Geomorfologicky je oblast vymezena na západě masivem Píseckých hor (Mehelnická vrchovina) s nejvyššími vrcholy přesahujícími 600 m n. m. (Velký Mehelník – 633 m n. m., Vysoký Kamýk – 628 m n. m.), která odděluje povltavský mikroregion od pootavského a dolního toku Blanice. Jižně a jihovýchodně od Píseckých hor se rozprostírá Ševětínská vrchovina, která zaujímá celou jižní část povltavského mikroregionu, jejíž nevyšší vrcholy přesahují výšku 550 m n. m. (na vltavském pravobřeží Velký Kameník – 575 m n. m., na levobřeží Baba – 570 m n. m.). Jižní okraj mikroregionu tvoří výběžky Lišovského prahu, dosahující zde nadmořské výšky kolem 450 m, které oddělují povltavský mikroregion od Třeboňské a Českobudějovické pánve (Chábera a kol. 1985, 23–24, 28). Na severovýchodě je pak oblast vymezena svahy Milevské a Bechyňské pahorkatiny, o kterých bylo již pojednáno výše.

Vzhledem k značnému množství vrchovin je většina povltavského mikroregionu porostlá lesy (vedle uvedených Píseckých hor zejména v tzv. Staré a Poněšické oboře severně od Hluboké nad Vltavou – díky lesům je zde jedna z největších kumulací pravěkých mohylníků v celém regionu: srov.



Obr. 7. Povltavský mikroregion v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (blíže nekategorizovaná naleziště). Číslo lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

Beneš – Michálek – Zavřel 1999; Kuna 2006), a tak jen menší část oblasti je dnes vhodná k zemědělské činnosti. Podobně jako v jiných částech regionu tvoří i zde většinu půdního pokryvu hnědé půdy nasycené a kyselé, v menší míře jsou zastoupeny i oglejené půdy a oglejené půdy illimerizované, jejichž vlastnosti nejsou nijak kvalitní (*Chábera a kol. 1985, 196–203*). Geologické podloží tvoří většinou migmatity, v severní části i biotitické granity. Na několika místech jsou doloženy větší sprašové ostrovy, jako např. v oblasti Dražičce, Koloděj nad Lužnicí, Albrechtic nad Vltavou, Všemyslic, Týna nad Vltavou, Žimutic aj. (*Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000: Listy 22-421 – Bechyně, 22-423 – Týn nad Vltavou*).

Z hlediska nerostných surovin se v mikroregionu vyskytují všechny tři hlavní jihočeské prvky: tuha, zlato i cihlářské hlíny. Významnější ložiska tuhy jsou doložena u Koloděj nad Lužnicí, Pašovic a Hostů (*Beneš 1978a, 53–54; Novák 2002, 96, 134, 216*), zlato je zde zastoupeno jednak ojedinělými sekundárními říčními náplavami, jak dokládají zničené sejpy u Koloděj nad Lužnicí a na Vltavě u Podolska při severní hranici mikroregionu (*Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997, 368, 377, Beilage 1, 3*), tak i primárními hlubinnými ložisky, která jsou

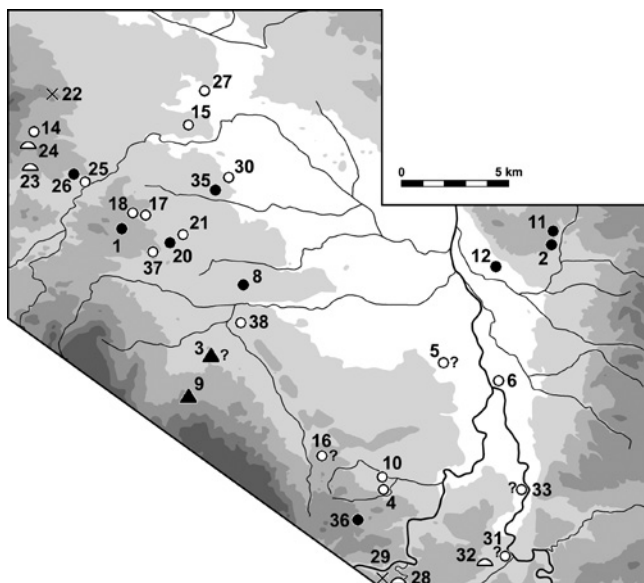
zastoupena zejména na četných místech v Píseckých horách – do našeho mikroregionu zasahuje např. známé ložisko na vrchu Kometa s doloženou středověkou těžbou (*Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997, 368; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 94; Čícha 1999, 52–55*). Kvalitní ložisko cihlářských jílu a hlín se nachází u obce Jehnědno, další pak u Týna nad Vltavou, Zahájí a Záblatí (*Chábera 1982, 107–109; Chábera a kol. 1985, 98; Novák 2002, 119–120, 303, 306*).

Větší část povltavského mikroregionu náleží z klimatologického hlediska k nadprůměrným oblastem – areál soutoku Vltavy s Lužnicí i celé vltavské údolí až k Orlíku patří dokonce se svou průměrnou roční teplotou 7,5 °C k nejteplejším místům jižních Čech (*Chábera a kol. 1985, 126*). Většina ostatních částí mikroregionu pak dosahuje průměrných teplot kolem 7 °C. Naopak podobně jako většinu dalších jihočeských sídelních mikroregionů lze i povltavskou oblast hodnotit jako srážkově podprůměrnou – některá místa zejména na Vltavotýnsku mají roční srážkový úhrn i nižší než 600 mm (*Chábera a kol. 1985, 142–143*). Z hlediska vegetačních poměrů můžeme vedle opět převažujících acidofilních doubrav pozorovat v pásu podél Vltavy poměrně četné dubohabrové háje. Na rozdíl od jiných mikroregionů se zde však téměř nesetkáme s luhy a olšinami, s výjimkou několika úseků ve vltavské nivě na Vltavotýnsku (např. v areálu známé lokality Hosty I). Ve vrchovinných oblastech Píseckých hor, Ševětínské vrchoviny i Lišovského prahu jsou zastoupeny četné porosty květnatých bučin, v Píseckých horách ojediněle i bikové bučiny (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Povltavský mikroregion tak můžeme definovat jako oblast bezprostředně vázanou na nejvýznamnější tok celého regionu – řeku Vltavu. Jedná se o poměrně rozsáhlé území od Hluboké nad Vltavou po Červenou u Milevska, které má podobu polygonu o nejdělsí šikmé délce 41,5 km. Plošná rozloha tohoto celku činí 511,04 km², takže se jedná o druhý největší jihočeský hlavní sídelní mikroregion epochy popelnicových polí, v němž je dnes známo celkem 47 lokalit a nalezišť tohoto období (obr. 7).

3.2.6 Mikroregion Českobudějovické pánve

Plošně nejrozsáhlejší a zároveň nejjižnější jihočeský hlavní sídelní mikroregion zabírá centrální část Českobudějovické pánve, resp. její podcelek Blatskou pánve. Její větší část je velmi plochá, jen ojediněle přesahující nadmořskou výšku 400 m. Blatská pánve přechází pouze na severozápadě mikroregionu plynule do dalšího podcelku Českobudějovické pánve – tzv. pánve Vodňanské, která se však již nachází ve výše definovaném mikroregionu dolního toku Blanice. Na ostatním obvodu je Blatská pánve vymezena vrchovinným terénem: na severu sem zasahují výběžky Ševětínské vrchoviny, jejíž vrcholy však leží ve výše uvedeném povltavském mikroregionu. Východní obvod Českobudějovické pánve je lemován Lišovským prahem, oddělujícím obě hlavní jihočeské pánve. Do zde definovaného mikroregionu zasahuje zejména střední úsek tohoto geomorfologického celku s nejvyššími vrcholy přesahujícími 550 m n. m. (Baba u Jívna – 583 m n. m.). Jižní a jihozápadní hranici mikroregionu tvoří severní svahy Blanského lesa, jehož vrcholy přesahují v této severní linii výšku 800 m n. m. (Buglata – 832 m n. m.). Západní obvod Českobudějovické pánve pak tvoří nižší Netolická pahorkatina přesahující jen ojediněle výšku 500 m n. m. (*Chábera a kol. 1985, 15–29*).



Obr. 8. Mikroregion Českokobudějovické pánve v epoše popelnicových polí. Vysvětlivky znaků viz obr. 1. Prázdným kroužkem vyznačeny neurčené aktivity (blíže nekategorizovaná naleziště). Čísla lokalit odpovídají soupisu v příloze I. Kresba O. Chvojka a K. Vávra.

Méně výrazné je zde oproti dalším hlavním jihočeským mikroregionům hydrologické vymezení: východní část tohoto území lze charakterizovat dolním tokem řeky Malše a částí toku Vltavy mezi Dívčím Kamenem na jihu a Hlubokou nad Vltavou na severu. Celou západní část pánve pak tvoří levostranné přítoky Vltavy v podobě několika potoků, z nichž nejvýraznějším je Soudný (též Netolický či Bezdrevský) potok. Českokobudějovická pánve je dnes známá také svou hustou sítí rybníků (např. Bezdrev, Dehtář, Volešek aj.), které ovšem pro poznání doby bronzové nehrají žádnou roli.

Ve srovnání s jinými jihočeskými mikroregiony je zde největší zastoupení poměrně nekvalitních oglejených půd a pseudoglejí, objevují se zde ovšem také nivní půdy (Chábera a kol. 1985, 198–210). Rovněž geologická stavba Českokobudějovické pánve je oproti výše uvedeným mikroregionům značně odlišná, neboť velkou převahu zde mají sladkovodní sedimenty (zejména klikovského, zlivského a mydlovarského souvrství), které místy dosahují mocnosti až 400 m (Chábera a kol. 1985, 53–59). Na mnoha místech se zde v četných drobných ostrůvcích vyskytují sprašové hlíny, využívané lidmi v celém mladším pravěku (srov. *Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000*: Listy 22-434 – Netolice, 22-443 – Hluboká nad Vltavou). Z hlediska výskytu využitelných nerostných surovin lze na prvním místě uvést cihlářské hlíny a kaolín, těžené donedávna na několika místech zejména v okolí Českých Budějovic (nejznámějším dolem je zde bezesporu důl u Borku: Čícha 1999, 78–80). Zvláště na Netolicku je zastoupen grafit, který byl u Chvalovic a Dolních Chrástů donedávna i těžen – o jeho kvalitě svědčí i fakt, že bývá označován za nejlepší vločkový grafit bývalého Československa (Chábera a kol. 1985, 83; Novák 2002, 111). Menší ložiska tuhy jsou uváděna i od Boršova nad Vltavou, Dobré Vody u Českých Budějovic, Jelma, Korosek, Libniče aj. (Novák 2002, 35, 63, 120, 136, 162–163). Zlato se naproti tomu

v Českokobudějovické pánvi vyskytuje jen ojediněle a je omezeno zejména na hlubinná ložiska v stříbrnosném revíru na východním okraji Českých Budějovic (Dobrá Voda, Doubravice: Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997, 378, 386, Beilage 1), další menší hlubinná ložiska jsou pak na Netolicku (Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997, 386, Beilage 3).

Klimatické poměry mikroregionu jsou opět výrazně nadprůměrné – zejména nižší partie Českokobudějovické pánve náležejí díky své průměrné roční teplotě přes 7,5 °C k nejteplejším místům regionu, přičemž zcela nejteplejší je centrum dnešních Českých Budějovic s ročním průměrem 8,2 °C (Chábera a kol. 1985, 126). Centrální části pánve současně patří k nejušším místům jižních Čech s ročním úhrnem srážek menším než 600 mm (Chábera a kol. 1985, 142–143). Vzhledem k nížinnému charakteru oblasti jsou zde i poněkud odlišné vegetační poměry oproti jiným jihočeským sídelním mikroregionům: celkově je zde snad největší zastoupení luha a olšin v rámci jižních Čech, přesto i zde převládají acidofilní doubravy. Naopak se tu téměř nevyskytují dubohabrové háje. Nedaleko Netolic je doložen ojedinělý ostrůvek subxerofilních doubrav, na svazích Blanského lesa na jihu mikroregionu se setkáváme s květnatými a bikovými bučinami (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Mikroregion Českokobudějovické pánve tak lze cekem snadno přirozeně definovat, zejména na základě georeliéfu. Pro účely této práce tak byl vymezen jako polygon o maximální západovýchodní délce cca 35 km. Svou plošnou rozlohou bezmála 580 km² je jednoznačně největším jihočeským hlavním sídelním mikroregionem, v němž je dnes doloženo celkem 38 lokalit a nalezišť z epochy popelnicových polí (obr. 8).

3.2.7 Okrajové sídelní zóny

Mimo hlavní sídelní mikroregiony bylo v jižních Čechách identifikováno 55 lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí, které lze odlišit do pěti základních tzv. okrajových sídelních zón. Jedná se o oblasti méně vhodné k souvislému a stabilnímu osídlení zejména z důvodu vyšších nadmořských výšek (Českokrumlovsko, Prachaticko, horní Pootaví i severní Prácheňsko), ale i z důvodu vyššího zamokření a bažinatého charakteru krajiny (Třeboňská pánve). Některé z těchto oblastí zůstaly po celou etapu tzv. zemědělského pravěku takřka neosídleny (horní Pootaví: Beneš 1963; týž 1980; Třeboňsko: Beneš 1978c), jiné vykazují velký nárůst osídlení až přímo kolonizaci zejména v době železné (severní Prácheňsko: Dreslerová – Stejskal – Beneš 2003, 22–36; Prachaticko: Parkman 2003, 63; Českokrumlovsko: Hrubý – Chvojka 2004). Pro mladší a pozdní dobu bronzovou se však ve všech těchto případech jedná o oblasti většinou jen s ojedinělým výskytem lidské aktivity, proto nelze provést jejich přesnou prostorovou definici jako v případě hlavních sídelních mikroregionů. V dalším textu se tak jen omezíme na základní charakteristiku každé z těchto okrajových zón bez bližšího vymezení.

Českokrumlovsko

První z okrajových sídelních zón jihočeského regionu zahrnuje jednak východní partie Šumavy s údolím Vltavy od zhruba dnešního Lipenska až po soutok s Křemžským potokem, dále pak Kaplickou brázdou a rovněž východní část Novohradských

hor, tj. povodí horního a středního toku řeky Malše. Na tomto rozsáhlém území o odhadnuté osídlitelné ploše cca 1200 km², jehož průměrné nadmořské výšky se pohybují mezi 500 a 700 m, je dnes známo pouze deset lokalit z mladší a pozdní doby bronzové (obr. 1–2).

Českokrumlovsko mělo v epochách mladšího pravěku zejména dvojí základní význam: jednak jako komunikační území mezi hornorakouským regionem a vlastními jižními Čechami (pro mladší dobu bronzovou srov. např. *Chvojka – Jiráň 2004*, 164 – obr. 1) a pak jako území bohaté na důležité nerostné suroviny, zejména zlato a grafit. Zlato bylo v této oblasti získáváno především rýžováním na několika potocích východně od Českého Krumlova (srov. *Michálek – Zavřel 1996*, 56–58, obr. 4), přestože přímo v Českém Krumlově jsou známa i primární hlubinná ložiska zlata (*Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997*, 372, Beilage 1). Ložiska tuhy na Českokrumlovsku jsou jednoznačně největšími nalezišti této suroviny v regionu, donekdávna těženými na mnoha místech (*Chábera a kol. 1985*, 81–83; *Cícha 1999*, 69–77). Využití grafitu bývá považováno za jeden z hlavních motivů intenzivního keltského osídlení Českokrumlovska (např. *Michálek 1990*, 70–72), přičemž jeho lokální exploataci můžeme důvodně předpokládat i v době bronzové (*Beneš 1978a*, 54). Jiří Hrala dokonce připouští pro mladší dobu bronzovou možnost prospektorských výprav k těmto bohatým nalezištím a následný obchod s tuhou se severnějšími oblastmi knovízské kultury (*Hrala 1973*, 117).

Další přírodní charakteristika této sídelní zóny již tak příznivá není: většina oblasti náleží již do chladnějších pásem s průměrnými ročními teplotami kolem 6–6,5 °C a poměrně velkým ročním srážkovým úhrnem (650–700 mm). Z pedologického hlediska zde mají velkou převahu hnědé půdy silně kyselé, ve vegetaci dominují květnaté bučiny, méně jsou zastoupeny acidofilní doubravy, podmáčené smrčiny a bikové bučiny (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Prachaticko

Druhá okrajová sídelní zóna jihočeského regionu, nazvaná Prachaticko, zahrnuje jednoznačně největší počet nalezišť a lokalit epochy popelnicových polí ze všech jihočeských okrajových zón – osmnáct. Jejich velká většina se ovšem koncentruje v severní části této oblasti, tj. zejména při středním toku Blanice (obr. 1–2; srov. též *Michálek – Parkman 1996*), která přirozeně pokračuje do výše definovaného mikroregionu při dolním toku Blanice. Prachatická sídelní zóna celá spadá do šumavského podhůří a částečně i do vlastního masívu Šumavy, kde můžeme pro většinu pravěkých epoch předpokládat průběh dálkových komunikací (srov. *Kubů – Zavřel 2001*; *Chvojka 2002*; *Kubů – Zavřel 2007*). Do Prachaticka je tak v této práci počítána centrální část Šumavy, tj. oblast dnešního Vimperska (širší povodí horní Volyňky), povodí horního a středního toku Blanice a oblast horního toku Vltavy od pramenů Teplé Vltavy po západní okraj dnešního Lipenska. V takto vymezeném území byla stanovena osídlitelná plocha na zhruba 1400 km².

Vedle zmíněných dálkových komunikací mělo Prachaticko pro pravěkého člověka hlavní význam nepochybně také z hlediska početných ložisek zlata, těženého zde zejména formou rýžování sekundárních náplav v Blanici, Volyňce a v jejich přítocích (srov. *Kudrnáč 1990*, 435 – obr. 1; *Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997*, Beilage 1, 3). Jako nepřímý doklad místního

získávání zlata již ve střední době bronzové je někdy uváděna bronzová jehlička ze střední doby bronzové nalezená v jednom rýžovnickém sejpu u Zábrdí (*Beneš 1979b*, 18, 52; *Parkman 2004*, 415–416), pro mladší dobu bronzovou je takovou indicií přítomnost mladobronzové keramiky v místě středověkého sídliště rýžovníků u Lažiště (*Kudrnáč 1983*, 9). Zmínit je také třeba několik ložisek grafitu, zejména v povodí Volyňky, jako např. u Malenic či u Volyně (*Chvojka 1999b*, obr. 1). Přímo u posledně zmíněného výchozu bylo zjištěno mladobronzové sídliště, které tak má s exploatací tuhy s velkou pravděpodobností souvislost (*Beneš – Břicháček 1980*, 22).

Z hlediska charakteristiky dalších přírodních podmínek je na Prachaticku patrný velký rozdíl mezi poměrně příznivým severem této oblasti (zejména územím středního toku Blanice) a pro pravěké osídlení zcela nevhodným jihem, zahrnujícím horskou zónu Šumavy. V úrodnějších oblastech Prachaticka se na několika místech vyskytují sprašové ostrůvky (např. Bavorov, Radějovice u Netonic aj.; *Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000*: List 22-431 – Bavorov). Půdy jsou zde většinou hnědé nasycené až kyselé, zatímco v jižní polovině oblasti převažují hnědé půdy silně kyselé až podzolované (*Chábera a kol. 1985*, 210 – obr. 15). Klimaticky příznivější severní část Prachaticka má průměrné roční teploty kolem 6–6,5 °C, zatímco v jižních oblastech nedosahují mnohdy ani 5 °C. Roční úhrn srážek se v sídelních areálech pohybuje mezi 650 a 750 mm. Také vegetační poměry jsou v území středního toku Blanice, kde převládají acidofilní doubravy, odlišné od horského masívu Šumavy na jihu s doménou květnatých bučin, méně bikových bučin a podmáčených smrčín (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Horní Pootaví

Přirozený západní okraj jihočeského regionu tvoří povodí horního toku Otavy, tj. dnešní Kašperskohorsko, Sušicko a Horažďovicko. Jak již napovídá název celé této okrajové sídelní zóny, tvoří páteř tohoto území horní tok Otavy od svého pramene až po soutok s Volyňkou na území dnešních Strakonice. Velkou část oblasti tvoří horská a podhorská partie Šumavy, severní část pak spadá do Horažďovické pahorkatiny s průměrnými výškami mezi 450 a 550 m. Na západě vymezuje tuto zónu, resp. celý jihočeský region, tehdy neosídlený pás Plánické pahorkatiny v oblasti dnešního Kolinca a Nalžovských hor, na východě navazuje na Horažďovicko sídelní mikroregion středního a dolního toku Otavy. Horní Pootaví tak zaujímá osídlitelnou plochu cca 900 km² a je na něm dnes evidováno 13 lokalit a nalezišť z mladší a pozdní doby bronzové (*mapa 1–2*).

Podobně jako Prachaticko měla i tato oblast velký komunikační význam pro spojení jak se západočeským regionem, tak i s dolnobavorským územím. Dalším významným faktorem potenciačního pravěkého osídlení jsou zdejší ložiska zlata, exploatovaná opět zejména rýžováním v celém povodí horní Otavy i na jejích hlavních přítocích Křemelné, Ostružné aj. (*Kudrnáč 1990*, 435 – obr. 1; *Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997*, Beilage 3). Neméně důležitá jsou i zdejší ložiska grafitu, z nichž bezesporu největší se nachází na Kněží Hoře u Katovic, tj. přímo pod výšinnou lokalitou Katovice I (*Chábera 1982*, 112–114). Další výchozy jsou pak doloženy v jejím blízkém okolí (srov. *Kočárek 1961*).

Z hlediska přírodních podmínek je pro potencionální pravěké osídlení nejpříhodnější zejména oblast Horažďovicka, kde převažují hnědé půdy nasycené až kyselé, zatímco v jižnějších šumavských částech dominují hnědé půdy silně kyselé. Teplotně se tato nejperspektivnější část horního Pootaví pohybuje mezi 6–7 °C, přičemž roční teplotní průměr pochopitelně směrem k jihu klesá. Opačný trend vykazují srážkové úhrny, kdy Horažďovicko má s průměrnými 600 mm srážek méně než polovinu roční srážkové četnosti vrcholových partií Šumavy (přes 1200 mm). V oblasti Horažďovicka převažují acidofilní doubravy, jižněji jsou doloženy i vápnomilné bučiny a reliktní bory, zatímco horské oblasti Šumavy pokrývají květnaté a acidofilní horské bučiny.

Severní Prácheňsko

Oproti třem výše uvedeným jihočeským okrajovým zónám představuje severní Prácheňsko v epoše popelnicových polí téměř úplně liduprázdnou oblast. Pod pojem severní Prácheňsko je však v této práci zahrnuta jen část tohoto historického celku (srov. např. *Dreslerová – Stejskal – Beneš 2003*), neboť jeho východní partie spadají do výše uvedeného zvikovského mikroregionu. Centrální část severního Prácheňska je tak definována povodím a údolními horními a středními toků řek Lomnice a Skalice, z geomorfologického hlediska se jedná o Březnickou pahorkatinu s vrcholy přesahujícími 600 m. Na západě je tato zóna vymezena svahy Horažďovické pahorkatiny, na severu a severozápadě výběžky Brd, na jihu a na východě hraničí s výše definovanými mikroregiony pootavským a zvikovským. Osídlitelná plocha zde byla stanovena na 550 km², přičemž nejen svou rozlohou, ale i počtem evidovaných lokalit (7) je tato oblast jednou z nejmenších okrajových zón regionu (*obr. 1–2*).

Podobně jako ve většině jihočeských mikroregionů se i v severním Prácheňsku hojně vyskytují sekundární ložiska zlata, jak dokládají početné rýžovnické sejpy zejména podél Lomnice a Skalice (*Kudrnáč 1990*, 435 – *obr. 1*; *Lehrberger – Fridrich – Gebhard – Hrala 1997*, Beilage 3). Jiné významnější suroviny pro pravěké osídlení v tomto území nejsou zaznamenány.

Severní Prácheňsko má na rozdíl od pošumavských zón daleko mírnější klima s ročním průměrem kolem 7 °C, avšak je výrazně sušší – na Mirovicku a Miroticku jsou dokonce naměřeny nejnižší průměrné roční srážky v celém kraji, pohybující se jen kolem 480 mm (*Chábera a kol. 1985*, 141). Půdy jsou zde převážně hnědé nasycené nebo hnědé kyselé, v menších ostrůvcích oglejené. Také vegetační poměry vcelku odpovídají většině jiných jihočeských oblastí s převahou acidofilních doubrav a s luhy a olšinami v říčních a potočních nivách (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).

Třeboňská pánev s povodím horní a střední Lužnice

Zatímco ve všech jihočeských okrajových zónách máme dnes evidovány alespoň ojedinělé stopy sídelních aktivit lidí mladší či pozdní doby bronzové, pochází z Třeboňské pánve kromě jediné výjimky dosud pouze ojedinělé nálezy. Těchto dohromady šest většinou bronzových artefaktů a jedno možné sídliště je ovšem v ostrém kontrastu s potencionální osídlitelnou plochou oblasti, která dosahuje 1500 km², a tvoří tak téměř pětinu obyvatelného území celého jihočeského regionu. Příčin tohoto nepoměrného sídelního obrazu Třeboňské pánve bylo patrně více, hlavním důvodem absence trvalého osídlení

zde však nepochybně představovaly početné močály, mokřiny a rašeliniště, znemožňující zemědělskou i pasterveckou činnost. Absenci lidských aktivit v celé době bronzové dokazují mj. i výsledky pylových analýz z Třeboňska (*Jankovská 1999*, 168; *Pokorný – Jankovská 2000*, 104).

Oblast Třeboňské pánve s povodím horního i středního toku Lužnice tak můžeme vymezit na západě Lišovským prahem, který ji odděluje od Českobudějovické pánve, a dále na severozápadě svahy Soběslavské pahorkatiny. Východní okraj této okrajové sídelní zóny pak lemují svahy Českomoravské vrchoviny. Základní osu oblasti tvoří řeka Lužnice a její přítoky, z nejvýznamnějších Nežárka. Velkou část Třeboňské pánve ovšem dnes zabírají vodní plochy rybníků, které se nacházejí nepochybně v místech pravěkých močálů.

Z významnějších surovin pro potencionální využití v pravěku se v Třeboňské páni nacházejí zejména keramické jíly u Klikova a Suchdola nad Lužnicí a dále žáruvzdorné jíly a diatomity u Borovan (*Chábera 1982*, 105–107, 109–111). Zlato ani grafit se v tomto území nevyskytují. Teplotně se jedná o příznivé území s ročním průměrem mezi 6,5–7 °C, srážkově je pak Třeboňsko průměrné, s ročním úhrnem kolem 600–650 mm. Specifikem této oblasti jsou také pedologické poměry, neboť Třeboňsko je jedinou oblastí kraje s výraznějším zastoupením rašeliništních půd. Dalšími půdními typy jsou zde nejčastěji oglejené půdy a pseudogleje (*Chábera a kol. 1985*, 210 – *obr. 15*). Z vegetace převažují opět acidofilní doubravy, hojně je zde však také zastoupení vrchovišť a přechodových rašelinišť a travnatých porostů vátých písků (*Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000*).